

В.Г. Лемішко, ст. гр. ПВШ 11-Г-1

Науковий керівник: І.Л. Сіданіч, к.п.н.,
доцент Інституту менеджменту та
психології ДВНЗ «УМО» НАПН України

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ВНЗ (НА ПРИКЛАДІ ННЦ ПТО НАПН УКРАЇНИ)

Актуальність. Сучасний етап історичного розвитку України характеризується історичними змінами в житті її народу, оновленням усіх сфер діяльності людини, переоцінкою та утвердженням у свідомості нації наших світоглядних орієнтирів. Україна чітко визначала орієнтир на входження в загальноєвропейський освітній простір. Одним з інструментів поглиблення відносин з іншими країнами та подальшої інтеграції до Європейського Співтовариства є приєднання нашої держави до Болонського процесу, що потребує радикальної модернізації освіти в контексті європейських вимог. У сучасних умовах особливої актуальності набуває питання розвитку студентського самоврядування, зокрема, його пріоритетних напрямів. Адже без вирішення проблем самоврядування студентів неможливо досягти європейської якості освіти, готувати конкурентноспроможних фахівців.

Організація студентського самоврядування, як правило, відбувається стихійно, переважає одноманітність структури, форм, напрямів роботи. Сьогодення потребує не просто підвищення рівня професіоналізму випускників, а як найшвидшого переходу до підготовки фахівців якісно нового типу, спроможних ефективно і гнучко реагувати на зміни соціальних, економічних і технологічних умов виробництва. У ситуації, що склалася, вся система освіти потребує вдосконалення, приведення у відповідальність з новими умовами традиційної стратегії організації навчання, а можливо, повної її зміни. Тому сьогодні як ніколи, актуальною є проблема розробки в її впровадження сучасних концепцій та технологій послідовної

демократизації життя навчальних закладів, методів внутрішнього і зовнішнього самоврядування.

Стан і ступінь розробки проблеми. Аналіз наукової літератури свідчить, що висвітленню питання модернізації педагогічної освіти в контексті Болонського процесу, зокрема студентському самоврядуванню, присвячені праці В. Андрущенко, Б. Климента, В. Кременя, С. Ніколаєнка, І. Мороза, М. Степко, Е. Сокола, Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО та ін. Проблему розвитку учнівського самоврядування досліджували В. Демчук, М. Соловей та ін. Питанню європейському досвіду зонровадження інституту студентського самоврядування присвятили свої праці Т. Буяльська, К. Потапа та ін. особливий інтерес викликають наукові дослідження останніх років таких вітчизняних учених Л. Божович, О. Дубасенюк, І. Бех, З.Зикова, А. Капська, В. Караковський, М. Красоницький, Т. Кириленко, В. Семиченко, Т.Степура, С. Сисоєва, в яких розглядаються організаційні аспекти самоврядування, проблеми соціальної зрілості та самореалізації, виконання гуманістичних цінностей, формування здатності до свідомої саморегуляції.

Студентство є соціально-професійною групою, яка об'єднує студіюючу молодь вищих навчальних закладах України і потенційно являє собою один із найголовніших рушіїв розвитку новітньої української державності. Учні це майбутні фахівці, які будуть вирішувати долю усіх галузей виробництва і від того як вони формуються і виявляють себе у навчально-науковому процесі, залежать перспективи розвитку країни, тому необхідність вирішення суперечності між потребою сучасного суспільства у відповідальних, свідомих громадянах та зниженням активності молоді, соціальна індиферентність слугують переконливими аргументами актуальності дослідження.

Аби досягти оптимальних результатів, слід неодмінно враховувати, що концепція розвитку вищого навчального закладу стверджує необхідність якісного оновлення змісту освіти, забезпечення безперервного процесу становлення та розвитку гармонійної творчої особистості студента.

Підготовка державі й суспільству справжнього громадянина-патріота, вихованого на кращих традиціях української народної педагогіки, здатного стати компетентним спеціалістом.

Сьогодні студенти є рівноправними партнерами дорослих у вирішенні найважливіших проблем учбового життя. Це стало можливим завдяки дієвій структурі самоврядування. Одним із основних завдань органів управління системою вищої освіти (ст.36 Закону України «Про вищу освіту») є сприяння розвитку самоврядування у вищих навчальних закладах.

Актуальність проблеми студентського самоврядування зумовлена необхідністю виховання особистості, яка володіє не тільки певною сумою знань, умінь та навичок, але й має здатність активно включатися у демократичні процеси, що відбуваються в нашій країні. Елементи свідомої активної участі в суспільному житті держави моделюються у вищому навчальному закладі засобами студентського самоврядування, яке має діяти на основі демократичних цінностей.

Студентське самоврядування доцільно розглядати як форму творчої співдружності викладачів і студентів, як спосіб вияву організаторських і виконавських здібностей та можливостей студентів у різних видах діяльності, спілкування та відносин як вироблення управлінських навичок і вмінь. Організація студентського самоврядування у вищому навчальному закладі, зокрема, в професійно-технічному, є важливою умовою оптимізації управління учбовим життям на основі якнайширшого залучення студентів до цього процесу. Ідеться про конкретне залучення студентів до справ навчального закладу, громади, суспільства, про розвиток лідерського потенціалу юнаків і дівчат у процесі навчання.

Самоврядування в учбовому колективі вузу – це самостійні чи спільні з дорослими членами співтовариства дії студентів з планування, організації та аналізу життєдіяльності, спрямовані на створення сприятливих умов для

спілкування і розвитку студентського загалу, вирішення інших соціально важливих педагогічних завдань.

Головні цільові орієнтації студентського самоврядування ми визначили такими як наступні.

По-перше, провідною функцією учбового колективу вузу має бути створення умов для особистісного зростання його членів. Участь студентів у роботі органів студентського самоврядування допомагає сформувати такі якості як самостійність, активність, відповідальність, ініціативність, дисциплінованість, організованість.

По-друге, без самоврядування неможливо налагодити дисципліну та порядок у вищому навчальному закладі, створити належні умови для професійного та особистісно-громадянського самовизначення студентів.

По-третє, самоврядування дозволяє розширити простір для виявлення своєї активності. Воно не повинно обмежуватись стінами навчального закладу. Виконання постійного чи тимчасового доручення може відбуватися там, де є можливим та педагогічно доцільним виявлення і розвиток соціально цінних прагнень студентської молоді.

З метою досягнення зазначених вище цільових орієнтацій необхідно дотримуватись науково обґрунтованих правил та вимог до організації студентського самоврядування. Визначають такі принципи організації та функціонування студентського самоврядування:

- змістовне та діяльне наповнення роботи органів студентського самоврядування;
- соціальна значимість діяльності органів студентського самоврядування;
- відповідність змістовного та організаційно-структурного компонентів самоврядування рівню розвитку студентського колективу;
- взаємозв'язок функцій, повноважень, реальних прав, можливостей органів студентського самоврядування;

- добровільність та виборність органів студентського самоврядування;
- ініціатива, самодіяльність та творчість дітей;
- гласність та актуальність прийнятих рішень, колегіальність їх розробки;
- поєднання діяльності постійних і виборних органів студентського самоврядування, послідовність і систематичність їх роботи;
- обов'язкове представництво учбових колективів в органах студентського самоврядування;
- взаємодія всіх органів студентського та самоврядування;
- співробітництво дітей та дорослих (педагогів та батьків) у процесі підготовки, прийняття та виконання рішень.

Започаткування системи самоврядування в багатьох закладах вищої освіти ґрунтувалося на важливих вимогах, без дотримання яких неможливо забезпечити повноцінне і практично корисне її функціонування.

По-перше, потреба в студентському самоврядуванні має природно визріти в середовищі студентів, зростаючи на їхньому бажанні самим порядкувати учбовим життям. Відповідно до цього мають відбутися деякі зміни і у свідомості педагогів (готовність працювати в просторі громадянського суспільства, вміння діяти не за деталізованим планом, а згідно з концептуальними засадами), що буде основою подальшого співробітництва.

По-друге, самоврядування має відповідати реальним і конкретним запитам студентів, які вони здатні задовольнити в основному особистими зусиллями.

По-третє, самоврядування потрібно розглядати не тільки як суто прагматичну річ, а й у ширшому контексті набуття студентами громадянського досвіду й проведення певної освітньої роботи серед майбутніх цілком дієздатних громадян України.

Отже, самоврядування, з одного боку, виконує функції внутрішньої самоорганізації студентів центру, а з іншого - має вигляд моделі майбутньої поведінки громадян України в умовах відкритого суспільства і, таким чином, сприяє реалізації завдань громадянської освіти.

Поле дії студентського самоврядування у вищому навчальному закладі – це забезпечення порядку, організація чергування в ліцеї, в аудиторіях, дозвілля на перервах; проведення загальних лінійок, зборів, конференцій, виставок; контроль за дотриманням санітарно-гігієнічних вимог; організація роботи щодо збереження навчального майна, підручників, економного використання води, електроенергії, благоустрою території закладу; підготовка і проведення конкурсів, творчих свят, змагань, акцій, фестивалів; контроль за відвідуванням студентами центру; заслуховування звітів органів студентського самоврядування; проведення соціологічних досліджень з проблем життєдіяльності студентських колективів; участь у розробці плану роботи центру на новий навчальний рік, роботі педагогічних рад, на яких розглядаються питання життєдіяльності студентських колективів.

Процес організації студентського самоврядування буде ефективним за умови врахування взаємозумовленості та взаємозв'язку трьох етапів його розвитку.

I. Організаційний етап полягає в здійсненні організаційної роботи, змістом якої передбачається:

- визначення мети й завдань функціонування студентського самоврядування;
- розробка оптимальної структури органів студентського самоврядування з урахуванням специфіки функціонування навчального закладу, інтересів, запитів та потреб студентів;
- розробка необхідних документів. Положення про діяльність органів студентського самоврядування, пам'яток, прав та обов'язки органів

студентського самоврядування, планів роботи, змісту тимчасових та постійних доручень тощо;

- вибір активу на демократичних засадах, чергування творчих студентів та розробка їх змісту.

II. Організація безпосередньої роботи студентського самоврядування.

На цьому етапі:

- організовується безпосередня практична робота студентського самоврядування;
- уточнюються функції кожного виконавчого органу та змісту доручень їхніх членів з урахуванням прав та обов'язків;
- організовується проведення систематичного навчання активу з питань планування, проведення засідань, рейді в, чергувань тощо.

III. Постійне вдосконалення організаційної культури студентів, розширення ролі студентського самоврядування в житті закладу, набуття представниками активу досвіду Здійснення організаторської роботи. Координатор діяльності студентського самоврядування за сприяння адміністрації закладу спільно з педагогічним колективом створює умови для постійного пошуку цікавих форм організаторської роботи, вдосконалення методів роботи І студентським активом» структури органів студентського самоврядування, його моделі.

Важливою умовою ефективності педагогічного керівництва студентським самоврядуванням є постійний пошук цікавих та змістовних форм організаторської діяльності студентів. Основними завданнями педагогічного керівництва студентським самоврядуванням є:

- значення системи органів студентського самоврядування в групах та уповноважених осіб з числа студентів;
- передавання студентам досвіду організаторської роботи;
- залучення студентів до самоуправлінської діяльності в групі та студентському колективі;

- надання представникам студентського активу щоденної навчально-методичної допомоги.

Студентське самоврядування ефективно функціонуватиме за таких педагогічних умов:

- усвідомлення адміністрацією закладу та кожним членом учительського та батьківського колективу педагогічних можливостей дієвого студентського самоврядування;

- чіткий розподіл обов'язків між членами педагогічного колективу щодо надання необхідної допомоги студентам у процесі організації різних справ;

- організація системи роботи органів студентського самоврядування у межах закладу (вимоги, пам'ятки, графіки навчання активу та проведення навчання у Школі організаторської майстерності, лідерів, ігротехніків, ведучих, волонтерів тощо);

- організація органами студентського самоврядування системи змагання (визначення видів діяльності, з яких організовується змагання, розробка і умов та критеріїв оцінювання діяльності, забезпечення гласності засобами стінної преси, випуску бюлетенів, радіогазет тощо);

- розробка системи стимулювання, заохочення та нагородження студентських колективів, творчих груп, органів студентського самоврядування, студентів-лідерів, педагогів-консультантів тощо.

Ми розробили поради консультантам студентського самоврядування у вищому навчальному закладі.

1. Самоврядування в центрі, групі творчому об'єднанні – це не проблема дітей, а педагогічна проблема, основними шляхами вирішення якої є:

- послідовне створення за допомогою органів студентського самоврядування духовно-морального мікроклімату в студентському колективі;

- реалізація та ствердження студентів у ролі відповідальних організаторів цікавого життя колективу;
- обговорення перспектив роботи студентського колективу, планування та організація його життєдіяльності;
- забезпечення простору для ініціативи, творчості, самодіяльності студентів на всіх етапах - від пошуку корисних справ та їх реалізації до підведення підсумків.

2. Виховний ефект самоврядування залежить не стільки від його форм, скільки від дотримання демократичних принципів. Справжній демократизм можливий за таких умов:

- активної дії такої форми демократії як загальні збори;
- змінності лідерів студентського самоврядування - всі по чергову виконують функції як організаторів, так і виконавців;
- реального вибору активу будь-якого органу студентського самоврядування на альтернативній основі;
- періодичної звітності виборного активу перед своїм колективом, широкої гласності його роботи;
- самостійно визначення студентами завдань, змісту та організаційних форм самоврядування;
- наділення студентів реальними правами та обов'язками.

3. Принцип дії педагога-консультанта щодо студентського самоврядування акумульований у формулі: «Радь! Пропонуй! Показуй перспективи зростання! Зацікавлюй! Довіряй! Аналізуй! Давай дітям можливість виявити ініціативу! Але не "тисни"!». Творче зростання підростаючого покоління в студентському самоврядуванні забезпечується здатністю педагога бути неформальним лідером колективу.

Шляхи підвищення активності та ролі студентського самоврядування:

1. Надання студентам більшої самостійності в організації колективної творчої діяльності.

2. Активне залучення студентів до всіх сфер життя студентського колективу.
3. Поєднання самодіяльності студентів з наданням допомоги дорослими.
4. Збагачення життєвих цілей і внутрішнього духовного світу кожного члена колективу шляхом виявлення та реалізації привабливих соціально-колективних ініціатив.
5. Надання студентам реальних прав та обов'язків.
6. Повага педагогів до самостійних думок представників і рішень органів студентського самоврядування.
7. Виявлення справжніх лідерів, залучення їх до активної громадської діяльності. Дотримання принципу: жодного підлеглого - всі організатори та відповідальні виконавці.
8. Кваліфікована, тактовна педагогічна допомога представникам студентського активу.
9. Розширення меж гласності студентського самоврядування, відкритий характер роботи всіх органів студентського самоврядування.

Важливим критерієм ефективності студентського самоврядування є сформованій елементарного рівня організаційної культури студентів-лідерів (відповідальність, організованість, цілеспрямованість, емоційна єдність, дисциплінованість, багатий внутрішній духовний світ, потреба у творчості та виявленні ініціативи і, звісно ж, горно розвинені управлінські навички).

Реалізація означеного завдання є можливою за умови визнання дорослими самоврядування як підготовки юних організаторів, управлінцю, участі всіх членів колективу в обговоренні завдань; застосування практики переходу колективу від організації простих справ до дедалі складніших з врахуванням творчих можливостей колективу; неприйняття рішення без обговорення всіх запропонованих студентами альтернатив.

Тепер вважаємо доречним зупинитися на питаннях, пов'язаних із формуванням управлінських навичок, котрі, як ми з'ясували необхідні як для педagogічних керівників, так і для лідерів студентського самоврядування у вищих навчальних закладах.

Висновок. Аналіз психологічно-педагогічної літератури дає можливість зробити висновок, що забезпечити високу ефективність організації роботи студентського самоврядування в ринкових умовах може тільки професіонал, який володіє певними професійними якостями, інтегрованими навичками, такими як:

- адаптаційна мобільність: схильність до творчих форм діяльності, неперервність поглиблення й оновлення знань, ініціативність, нетерпимість до відсталості, консервативних проявів, прагнення вчити інших, бажання якісних змін в організації і в змісті власної діяльності, готовність до обґрунтованого ризику, прагнення нововведень, розширення кола своїх повноважень, діловитість;
- контактність: товариськість, емпатія, інтерес до людей, високий рівень розуміння у сфері міжособистісних відносин, здатність приваблювати людей, бачити себе зі сторони, слухати, розуміти і переконувати людей, уміння подивитися на конфліктну ситуацію очима співрозмовника;
- стресостійкість: інтелектуальна і емоційна захищеність у проблемних ситуаціях, самовладання і тверезість мислення в прийнятті колективних рішень, володіння навиками саморегуляції стану;
- домінантність: власність, честолюбство, прагнення до особистої незалежності, лідерства, готовність до безкомпромісної боротьби за свої права, самоповагу, високий рівень самооцінки і притягань, сміливість, вольовий характер.

У навчальному процесі вищої школи головна мета – зрозуміти кожну особистість та виявити до неї повагу. Тому завдання педагога полягає у створенні атмосфери турботи і підтримки студентів, яка сприяла б розвитку

їхніх можливостей, задовольняла їхні інтелектуальні, емоційні й соціальні потреби.

Робота має спрямовуватися на те, щоб кожен студент міг:

- розвинути здібності критичного мислення й незалежного висловлювання;
- поповнити знання у сферах, які цікаві учневі й розкривають перед ним нові горизонти пізнання;
- розвивати спроможність приймати самостійні рішення;
- оволодівати необхідними навичками з базових та профільних предметів;
- навчити радіти навчанню й поважати освіту;
- розвинути свій емоційний інтелект;
- отримати необхідну індивідуальну педагогічну підтримку;
- розвинути самосвідомість кожного студента як самостійної особистості і як члена колективу;
- зберегти і зміцнити моральне, фізичне і психічне здоров'я вихованців;
- сприяти взаємоузгодженню зовнішніх потреб та внутрішніх мотивів до саморозвитку та самореалізації всіх учасників навчально-виховного процесу .

Таким чином цінується почуття незалежності, яке поєднується з відповідальністю за виконання своїх обов'язків, заохочуються індивідуальні інтереси, що сприяють загальному розвитку колективу вищої школи. Студентській молоді потрібно доручати серйозні справи, адже громадська інфантильність призводить до інтелектуальної обмеженості. Тому головним завданням студентського самоврядування є виховання взаємин, які дозволяють особистості безпосередньо спілкуватися з суспільством, відчувати себе активним учасником громадського життя. З метою реалізації зазначеного вище завдання доцільно розробити заповіді студентів,

враховуючи специфіку конкретного навчально-виховного процесу.

Наведемо орієнтовний приклад заповідей для студентів:

- Ти – здібний і сильний. Будь упевненим у своїх силах і здібностях.

- Вчися мислити самостійно.
- Тренуй пам'ять.
- Частіше запитуй "Чому?"
- Постійно шукай практичне застосування своїм знанням.
- Будь завжди уважним до самотності, потреб та прагнень інших.

- Шукай і шануй друзів. Життя без друзів неможливе.
- Поводь себе по-товариськи, зважай на людей, які тебе оточують, будь милосердним до них.

- Суперечки та конфлікти з іншими вирішуй з позиції розуму.
- Вибачай тим, хто свідомо або несвідомо став причиною неприємностей.

- Хочеш, щоб тебе поважали - поважай інших.
- Прислухайся до думок інших і зважай на них.
- Будь доброзичливим, веселим і поступливим.
- Пізнай себе, зроби правильний вибір, визнач цілі та зміст свого життя.

- Повір у себе — і досягнеш усього. Щастя тобі!

Кожен навчальний заклад визначає органи студентського самоврядування. Вони мають бути гнучкими, мобільними й не зводитися до якоїсь єдиної для всіх шкіл структури студентського самоврядування. Цінність студентського самоврядування полягає в тому, що воно створює широкі можливості для самореалізації студентів, орієнтує їх на досягнення соціально корисної мети, індивідуальної і суспільної, залучає до реформаторських процесів школи, забезпечує захист їхніх прав, відвертає увагу від асоціальних форм поведінки.

Кількість членів виконавчого органу студентського самоврядування визначається доволіно студентським колективом і залежить від видів (змісту) діяльності та кількості створених комісій. Наявність у виконавчому органі студентською самоврядування тих чи інших комісій залежить від:

- специфіки умов життєдіяльності закладу;
- особливостей структури, напрямів та видів діяльності (наприклад, може працювати бібліотечна комісія, комісія або сектор науково-технічної творчості тощо);
- досвіду та традицій;
- рівня теоретико-методологічної і практичної підготовленості педагогічного колективу і окремо - директора - до керівництва студентським самоврядуванням у навчальному закладі.

Банк ідей збагатиться, якщо напередодні виборів серед кандидатів у виконавчий орган самоврядування буде проведено конкурс їхніх програм.

Ефективність студентського самоврядування залежить від таких чинників:

- розуміння студентами й активом завдань, змісту та суті самоврядування;
- вміння не лише розуміти мету своєї діяльності, а й визначати, формулювати її;
- здатність самостійно планувати, організовувати роботу, координувати зусилля різних ланок самоврядування, постійно здійснювати самоконтроль;
- здатність аналізувати та регулювати свою діяльність, об'єктивно її оцінювати;
- вміння постійно добирати ефективні форми та методи діяльності органів студентського самоврядування, творчо використовувати досвід інших закладів.

План роботи має охоплювати лише ті справи шкільного колективу, які проводяться традиційно, в організації яких участь виконавчого органу є

об'єктивно необхідною (робота з благоустрою території, чергування в ліцеї та аудиторіях, підготовка до проведення традиційних свят, цікавого дозвілля під час канікул тощо).

Широка варіативність самоврядування студентів дає найкращі результати. За умови організації масштабних та епізодичних справ можуть бути поєднані зусилля постійних органів самоврядування з тимчасовими (ради, ініціативні групи, клуби, творчі об'єднання тощо).

Рівень розвитку демократичного студентського самоврядування залежить від допомоги дорослих, зокрема - адміністрації, розуміння педагогами важливості даного процесу для виховання громадянськості як важливої риси особистості студента. Неправильна організація педагогічного супроводу, відсутність взаємодії педагогічного та студентського колективів у досягненні спільної мети — створенні умов для особистісного зростання кожного студента є причинами суперечності між педагогічним керівництвом та студентським самоврядуванням.

Література

1. Байрамова М, Технології студентського самоврядування // Директор школи. -2003.- №15.-С. 14-15; № 16.-С. 11-12.
2. Байрамова М. Технології студентського самоврядування // Завуч. - 2004. -№П. -С. 4-12.
3. Кравець Р.В. Організація студентського самоврядування в сучасній школі // Позакласний час. - 2001. - №22. - С. 2-3.
4. Жозинський Е.П. Студентське самоврядування в класному колективі, Н Виховна робота в школі (Основа). - 2005. - №§.^37-38.
5. Корольов В. Розбудова студентського самоврядування // Завуч (Шк. світ). -2005.-№11.-С. 7-9.
6. Кухар В.Л. Модель студентського самоврядування // Управління освітою (Основа). - 2004. - № 1. - С. 2-10.
7. Лівандовська Л., Кушева Н. Студентське самоврядування - шлях до самореалізації// Шкільний світ. - 2004. - №7. - С. 6-14.
8. Лопухівська А. Студентське самоврядування: участь та співучасть // Завуч (Шк. світ). - 2004. -№11.- Вкладка.
- 9.Оржеховська В., Ковганіч Г. Педагогічні роздуми про студентське самоврядування // Педагогічна газета." - 2005. - №6. - С. 6.
10. Прибиловська Н.В. Організація студентського самоврядування // Виховна робота в школі (Основа). - 2006. - №6. - С. 34 – 44.
11. Саламан Т. Студентське самоврядування // Директор школи. - 2001, - №38. – С. 7 – 10.
12. Сахневич І.Д. Самоврядування як фактор громадянського самовизначення // Світ виховання. ~Jfe6 (7). – С. 20 – 25.

13. Станкевич С.В. Організація студентського самоврядування // Виховна робота в школі (Основа). - 2005. - Лн12. – С. 2 – 4.

14. Ягодикова ВІЗ, Студентське самоврядування як засіб виховання /Управління школою (Основа), — 2006. - №6. – С. 26 – 29.